

Posudek oponenta bakalářské diplomové práce

Autorka práce: Karolína Šimoníková

Vedoucí: Dr. Sylvie Bláhová

Oponent: doc. Pavel Dufek

Název práce: *Legitimita násilné odbojové činnosti: případ bratří Mašínů*

1. Karolína Šimoníková si jako cíl své bakalářské práce stanovila “zhodnotit legitimitu činů skupiny bratří Mašínů v kontextu historicko-politického pozadí, které mělo zásadní vliv na radikalizaci členů skupiny” (s. 2). Za tímto účelem formuluje dvě výzkumné otázky, k jejichž zodpovězení využívá nejprve teoreticky zakotvený rozbor pojmu (politické) legitimity a následně analýzu dokumentů souvisejících s činnostmi odbojové skupiny. Téma práce považuji za podnětné a souhlasím s autorkou, že ačkoliv “o Mašínech” se ve veřejné sféře mluví a píše opakovaně a názory na legitimitu jejich činů jsou silné na všech stranách, není úplně jasné, podle čeho bychom si takové názory vlastně měli tvořit, případně posuzovat.
2. Autorka se poctivě utkala s poměrně náročnou teoretickou literaturou k problematice politické legitimity a na vymezeném prostoru podala solidní obraz činnosti odbojové skupiny v kontextu etablovaného se komunistického režimu. Za pozornost stojí i úsilí o provázání teoretického rámce s nahromážděnými faktografickými zjištěními, jež je nejen v úvodu slíbeno, ale reálně s takovou syntézou autorka skutečně přichází.

Zdá se mi ale, že půdorys bakalářské práce je pro takto ambiciózní cíl nedostatečný, což vede k některým zkratkovitým nebo ne-zcela-srozumitelným tvrzením, stejně jako k vynechání řady kontextuálně relevantních informací, které se přímo dotýkají otázky legitimity komunistického režimu. Někdy jde v zásadě o detaily – pokud zkoumáme legitimitu nějaké instituce nebo jednání, obvykle se ptáme po její *morální oprávněnosti*, v případě státu či režimu morálním právem vládnout (což ostatně plyne i z definic Simmonse, Beethama či Locka). Pak je ale zvláštní, pokud autorka na s. 1 píše, že se chce vyhnout hodnocení “morální správnosti” jednání Mašínů a spol. Jiný rychlý příklad z Úvodu se týká “hypotézy” práce, již autorka zmiňuje (s. 2), ale o jejímž znění se nedozvídáme nic – naopak přichází matoucí teze o to, že “[k]omunistický režim lze hypoteticky označit za legitimní”. To je pro mě dohromady matoucí, přestože tuším, že se může jednat o formulační nedotaženosti. Stejně tak se pozastavuji nad tvrzením, že práce je “čistě teoretického charakteru”, jemuž ovšem předchází informace, že metodologie se opírá o analýzu dokumentů a kritický výklad zjištěných informací – na tom, obávám se, není nic “čistě teoretického”.

Budu-li se soustředit na systémovější výhrady, jako první se nabízí ne zcela dobře vyjasněný vztah mezi třemi “úrovněmi legitimity” (převzatými z Webera, Simmonse a Locka) a třemi “výroky o legitimitě”, jejichž inspirací byl dle všeho Beetham (autorka navíc hovoří ještě o deskriptivní a normativní “rovině” legitimity, čímž se situace dále zamlžuje). Z výkladu lze postupně vyvodit pravděpodobný pojmový vztah mezi jednotlivými prvky, ale domnívám se, že tento měl být formulován explicitně. Čtenář, který se v dané teoretické debatě dopředu nevyzná, se může snadno ztratit.

Co do nashromážděného empirického materiálu je pro mě zářející, že pro účely hodnocení legitimacy komunistického režimu po r. 1946/48 zajímala autorku výhradně organizace, průběh a výsledky parlamentních voleb (případně vývoj na úrovni vrcholné exekutivy). Skutečně nejsou pro hodnocení legitimacy jakkoliv podstatné zmanipulované soudní procesy, nezářídka končící popravou odsouzených? Působení StB? Násilné zabavování majetku, zastrašování, tlak paravojenských jednotek (Lidové milice), ideologická manipulace? Autorka sama píše (s. 27), že únor 1948 byl “pouze vyvrcholením” dlouho dopředu připravovaných podvrtných aktivit. Stejně tak je z výkladu jasné (a poválečné události taky byly i komunisty prezentovány), že mělo jít a šlo o *revoluční* převzetí moci a proměnu společensko-hospodářského systému jako takového. Proč tedy autorku zajímají výhradně parlamentní volby? Opravdu je možné na základě takto úzce vymezené perspektivy prohlásit, že moc byla v letech 1946–53 vykonávána “podle pravidel” (a byla tak splněna první ze tří podmínek legitimacy)? (Mimořádně, autorka zároveň poměrně matoucím způsobem na s. 33 píše, že “režim sám není zcela jasně považován za legitimní” – co si z toho všeho má čtenář vzít?)

Předpokládejme ale zatím pro účely argumentace, že komunistický režim byl dle zkoumaných kritérií legitimní. Klíčový pojmově-teoretický problém je v tom, že dle tzv. *korelační teze*, již explicitně zastává Simmons, pravděpodobně zastával Locke, a soudím, že i nakonec Beetham, platí, že pokud je režim/stát legitimní, čili má *právo vládnout*, existuje na straně subjektů (občanů) *povinnost poslušnosti* (vůči rozhodnutím politické autority, např. zákonům), nazývaná též politický závazek (a naopak: kde existuje politický závazek, existuje korelativně i legitimní autorita). Tím jsou ovšem automaticky zodpovězeny obě výzkumné otázky – po legitimitě režimu i legitimitě odbojové činnosti: Byl-li komunistický režim legitimní, *pojmově z toho plyne*, že Mašíni a spol. nemohli sami jednat legitimně. Lze samozřejmě atakovat korelační tezi, ale to už se dostáváme do jiné sféry soudobých teoretických diskusí.

Dovolím si nyní vznést dvě svébytné námitky vůči tezi o legitimitě komunistického režimu. (1) Zaprvé, na s. 33 se píše, že ačkoliv Mašínové a spol. svými činy projevili *nesouhlas* s dle jejich názoru nelegitimním režimem, účelem společenské smlouvy ala Locke je ochrana bezpečnosti “signatářů”, a tudíž Mašínové nemohli jednat legitimně. Jenomže to lze – a dle Simmonse je třeba – obrátit: Pokud subjekt nevyjádřil souhlas, společenská smlouva pro něj neplatí, a tudíž ani povinnosti, jež z ní plynou. Že Locke psal cosi o většině není nutně určující – proč by 50 % +1 hlas komunistů mělo převážit 50 % -1 hlas nekomunistů? Filosofický anarchista Simmons ostatně svoji argumentaci uzavírá, že v reálu zřejmě neexistuje žádný legitimní stát, přestože *in abstracto* možná lze jeho existenci ospravedlnit. (2) Zadruhé, a tato výhrada podle mě zasahuje i zvolený teoretický rámec jako takový, případ nacismu empiricky dokládá, že ani dodržování pravidel režimem + sdílený soubor hodnot mezi elitami a masami + souhlas občanů s režimem nemusí zaručovat legitimitu režimu – neboť v předložené logice bych byli nuceni odkývat německý nacistický režim jako legitimní. Proto se ostatně v poválečné Evropě etabloval tzv. materiální právní stát opřený o hodnotu lidské důstojnosti, jež je vtělena do *Listiny základních práv a svobod* a chráněna (v ČR) Ústavním soudem *bez ohledu na nálady ve společnosti nebo mezi politickými elitami, či přímo v konfliktu s nimi*. Domnívám se, že přiložením této mřížky na poválečný komunistický režim by se jeho legitimita opět zjevila v jiném světle, a autorka by měla přinejmenším zdůvodnit, proč pro ni tento zdroj/kritérium legitimacy není relevantní.

Poslední a nepřímou související věcná výhrada – i kdybych přistoupil na to, že násilné činy odbojové skupiny byly nelegitimní, nespátřuji v tom automatický důvod pro (opakované) tvrzení, že tyto činy delegitimizovaly “celou odbojovou činnost” skupiny. Odkud se bere tento závěr?

3. Použitá literatura odpovídá povaze tématu a úrovni bakalářské práce. Výhrady lze vznést vůči jazykovým nedodělkům, především “létajícím” čárkám, pravopisným chybám a překlepům a nedoklepům, byť se pochopitelně nejedná o klíčovou záležitost. Z formálního hlediska je práce v zásadě korektní, dovolím si ale upozornit, že “Fabinne”/“Fabine” je smyšlené příjmení, neb autorka dané knihy se jmenuje Fabienne Peter.
4. Do rozpravy bych autorku požádal o vyjádření se k výše vzneseným systémovým námitkám – tj. vztah mezi úrovněmi legitimacy a výroky o legitimitě; nepřesvědčivý výběr “empirických dokladů legitimacy”; problém korelační teze; a argumenty zpochybňující legitimitu komunistického režimu, resp. obhajující legitimitu odbojové činnosti dané skupiny.
5. Práce splňuje parametry kladené na tyto texty na KP FF UHK a navrhuji ji hodnotit stupněm C – *dobře*.

Datum a místo: Hradec Králové, 14. 8. 2023

Podpis: Pavel Dufek